

Оксана Володимирівна Порада,
старший викладач кафедри управління фізичною культурою та спортом,
Запорізький національний технічний університет,
вул. Жуковського 64, м. Запоріжжя, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ ВИПУСКНИКІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті узагальнено результати досліджень у напрямку сучасного ринку праці випускників вищих навчальних закладів, а саме окреслено реалії вільного ринку праці, освітлено критерії відбору кандидатів під час працевлаштування, досліджено наслідки довготривалого безробіття серед випускників вищів, проаналізовано доробок з питань адаптації та конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці, визначено аспекти ринку праці випускників, які підпадають під компетентність вищих навчальних закладів.

Ключові слова: працевлаштування випускників, ринок праці, конкурентоспроможність випускників ВНЗ, фахова підготовка, критерії відбору кандидатів.

Постановка проблеми. Сьогодні українська економіка, культура, суспільство та наука поступово долучаються до глобальних інноваційних процесів, спрямованих на інтеграцію країни в світову соціокультурну спільноту. Проте, цей процес виявляє низку проблем, пов'язаних зі зміною економічної парадигми, низьким рівнем ділової культури, недостатнім кадровим забезпеченням, обмеженістю матеріальних і фінансових ресурсів, недостатньою кореляцією технологій, методів та засобів, що традиційно використовуються у вітчизняній практиці з відповідними практиками, сформованими у західноєвропейському суспільстві. На цьому тлі особливо важливими є питання розподілу випускників вищих закладів освіти, а відтак діяльності самих вищів, які готують нову робочу силу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування сучасного ринку праці є предметом дослідження різних галузей знання – економіки, соціології, психології, акмеології, педагогіки та інших наук.

Так, Т. І. Коробчук розглядала проблеми формування та регулювання ринку праці фахівців із вищою освітою України. Питання зайнятості населення та безробіття висвітлено в працях Т. П. Збрицької, О. Б. Константинової, О. В. Купець, О. О. Кісельової, Л. А. Коваль, І. В. Хохлакової.

Вивченню закономірностей функціонування специфічного сегменту ринку праці – випускників вищих навчальних закладів, аналізу детермінант попиту на працю, пропозицій і рекомендацій з підвищення ефективності подолання випускниками вищів дихотомії «навчання – робота» тощо присвячено наукові роботи І. А. Пашинян, Л. О. Вишневської, В. А. Карпець.

Питання адаптації та конкурентоспроможності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці, механізми регулювання процесів підготовки та працевлаштування, наслідки, які відбуваються у разі низької конкурентоспроможності фахівців з вищою освітою, проблеми у галузі професійної освіти дослід-

жувались К. О. Таміровим, Т. Б. Журавльовою, Т. О. Разумовою, О. В. Борисовою, Л. С. Скачковою, Н. Ф. Стеблюком, А. А. Понукаліним, та ін.

Поряд із вищезазначеними питаннями, що знайшли наукове висвітлення, є й такі, що потребують детального вивчення, зокрема – розробка алгоритму формування в процесі навчання конкурентоспроможного випускника вищого навчального закладу.

Мета статті – узагальнити результати досліджень щодо сучасного ринку праці випускників вищих навчальних закладів та визначити ті аспекти, що підпадають під компетентність ВНЗ.

Завдання статті:

1) на основі аналізу результатів сучасних наукових досліджень визначити проблеми та суперечності ринку праці випускників ВНЗ;

2) виявити аспекти діяльності вищів з підготовки випускників, що забезпечать їхню конкурентоспроможність на ринку праці.

Методи дослідження: аналіз і узагальнення даних наукової, філософської, психолого-педагогічної, економічної і соціологічної літератури для вивчення стану розробленості проблеми.

Виклад основного матеріалу. Аналіз наукових робіт (Т. І. Коробчук, Л. О. Вишневська, В. А. Карпець, І. В. Хохлакова та ін.) дозволяє виокремити наступні проблеми та суперечності ринку праці випускників ВНЗ:

- невідповідність між вимогами виробництва і компетентісно-кваліфікаційним рівнем випускників ВНЗ;

- суперечності між очікуванням випускників вищих навчальних закладів і реаліями сучасного ринку праці;

- зростання конкуренції за кваліфіковані робочі місця та зміна критеріїв відбору кандидатів;

- проблема безробіття серед випускників ВНЗ;

- відсутність структури з координації відтворення людських ресурсів;

- криза сфери вищої освіти, зокрема найбільш актуальною є проблема оперативного реагування вишів на вимоги ринку;

- недоцільна профорієнтація молоді тощо.

На сьогодні існує істотна невідповідність між вимогами виробництва та набутими випускниками вищих навчальних закладів комплексом знань, умінь та навичок професійного та особистісного характеру.

Для сучасного стану виробництва стала характерною тенденція до інтелектуалізації, яка супроводжується зростанням потреби використання праці робітників із вищою освітою, здатних виконувати складні трудові процеси. Водночас в Україні функціонує велика кількість технологічно відсталих підприємств, що унеможливує практичне застосування набутих знань у виробництві [1].

Умови ринкової економіки сприяють постійному вдосконаленню компетентісно-кваліфікаційного рівня фахівців, який через швидке оновлення знань, технік і технологій доводиться постійно підвищувати. Однак, пропозиція на ринку праці випускників не корелюється з попитом як кількісно, так і за якісними показниками. Як відмічають вчені, 50-60% випускників влаштовуються на роботу, яка не відповідає їхній спеціальності, а іноді і рівню підготовки [2, 3].

Завдяки розвитку системи недержавної і позабюджетної професійної освіти, з одного боку, у молодих людей розширилися можливості вибору виду та форми фахової підготовки. З іншого боку, молодь стикається з реаліями вільного ринку праці, де кількість вільних робочих місць для фахівців з вищою професійною освітою обмежена, а вимоги до претендентів досить високі. Водночас, актуалізуються демографічні чинники скорочення чисельності працездатної молоді, що збільшує дефіцит трудових ресурсів у цілому і дефіцит фахівців з вищою освітою зокрема [4].

При працевлаштуванні змінилися критерії відбору кандидатів: нині під час прийому на роботу поряд із традиційними параметрами, такими як наявність вищої освіти, спеціальність за дипломом, рівень освіти, рейтинг навчального закладу, вік, стать, сімейний статус кандидата, з'явилися і нові. Зокрема: попередній досвід роботи за спеціальністю (більшість фірм і установ вважають за краще отримувати «готових» фахівців із досвідом роботи, якщо не за фахом, то принаймні у спорідненій області або з навичками професійної діяльності, що свідчать про здатність людини швидко освоювати нові знання і професійні вимоги); висока якість отриманих знань і компетенцій; вільне володіння іноземною мовою; високий рівень професійної підготовки, тобто сукупність знань і умінь (володіння сучасними інформаційними і виробничими технологіями); поліфункціональність; комунікативні навички; наявність лідерських якостей; високий рівень адаптивності (вміння швидко адаптуватися до нових умов); здатність швидко за-

своювати нові знання та методи праці під час навчання або перепідготовки у зв'язку зі зміною структури виробництва або зміною місця роботи та ін. Таким чином, сучасний ринковий стандарт вимагає від кандидатів не тільки набутого високого компетентісно-кваліфікаційного рівня, а й навичок позиціонування себе як актуалізованого фахівця та людини (впевненої презентації себе, власних здібностей та можливостей тощо) [4, 5, 6].

Наступним аспектом є проблема безробіття серед випускників ВНЗ. Сьогодні спостерігається неврівноважена, переважно працenaдлишкова, кон'юнктура ринку праці. Незанятість випускників вишів протягом 5-6-річного безробіття в аспекті індивідуально-особистісного зростання веде до зниження актуальності набутих професійних знань, втрати (або відмови від придбань) трудових навичок, формування утриманської філософії – відмови від праці як джерела існування, переходу в нелегальну і кримінальну сфери діяльності. В соціальному аспекті – їхня незадоволеність власним матеріальним станом і статусом в суспільстві може спровокувати девіантну поведінку [6, 7].

Основні проблеми ринку праці випускників ВНЗ:

- відсутність необхідного досвіду та навичок роботи;

- низька кваліфікація;

- переважаюча орієнтація випускників на зайнятість у невиробничій сфері з установкою на високі заробітки;

- незадоволеність умовами праці (низький рівень оплати праці, відсутність соціальних гарантій в більшості організацій);

- недостатня інформованість випускників про тенденції ринку праці та стратегії поведінки при працевлаштуванні [6].

Деякі проблеми, що існують на ринку праці випускників, можуть бути вирішені ще на етапі навчання у ВНЗ. Серед них можна виокремити такі: заангажованість профорієнтаційної роботи на довузівському і університетському рівнях; недосконалість сталих зв'язків між ВНЗ та базами виробничих практик; невідповідність предметів циклу професійної і практичної підготовки вимогам ринку праці, що постійно змінюється; відсутність альтернативи адміністративно-командній системі державного управління працевлаштуванням випускників вишів, яку зруйновано на межі століть, тобто структури з координації відтворення людських ресурсів. Перераховані фактори зумовили істотну невідповідність в очікуваннях як роботодавців, так і випускників ВНЗ [3, 4].

На думку провідних фахівців у царині економіки та педагогіки головними проблемами є недостатній рівень прогнозування, планування та координації дій установ, пов'язаних із відтворенням та використанням трудових ресурсів; несформований ринковий

механізм оцінки якості загальноосвітньої та професійної підготовки фахівців [5, 6].

Неспроможність системи вищої освіти швидко реагувати на зміни попиту на кадри, підготовку яких вони проводять, зниження їхніх професійно-якісних характеристик, недостатня увага до розвитку особистісних якостей випускників, які забезпечують адаптацію молодих фахівців до потреб роботодавців, сприяють виникненню на ринку праці циклів, що складаються з періодів «надвиробництва» і дефіциту [7, 8].

Також можна виокремити проблеми профорієнтації молоді та самоідентифікації абітурієнта в освітньому просторі та вмотивованості до навчання. Неузгодженість мотивів вступу до освітньої установи і стратегій вибору життєвого шляху створює для молоді труднощі на ринку праці; нездатність випускників повною мірою реалізувати себе в ринкових умовах сприяє розчаруванню у вибраній професії, зміні фаху тощо [3].

Висновки і перспективи подальших досліджень. У результаті аналізу наукових джерел було виокремлено низку проблем та протиріч, що впливають на функціонування ринку праці і ринку праці фахівців із вищою освітою, зокрема, в глобальному та локальному масштабах. Перераховані проблеми та протиріччя існують на рівні держави – недосконалість державних програм з моніторингу ринку праці з подальшою кореляцією державного замовлення майбут-

ніх фахівців з вищою освітою, на рівні вищих навчальних закладів – адаптація програм, засобів та методів навчання до вимог ринку праці, що постійно змінюються, та на рівні соціуму – невідповідність аксіологічних орієнтирів сучасної молоді, що сформована гіпертрофованими ідеалами суспільства.

Нині в Україні актуальною є проблема оперативного реагування вищів на вимоги ринку. Невідповідність освітнього рівня молодих фахівців вимогам, що пред'являються ринком праці, який постійно змінює свої пріоритети, та запитам споживачів робочої сили, свідчить про глобальну кризу сфери вищої професійної освіти. Відзначимо, що саме вища освіта є найважливішим фактором формування нової якості економіки, підтримкам гармонійного входження особистості у полікультурний простір українського і світового суспільства. Тому пошук та впровадження відповідних форм і підходів підготовки майбутніх фахівців, які сприятимуть їх гармонійному розвитку й зможуть задовольнити потреби ринку праці, сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності власне самого вищого навчального закладу, зумовлять більш високий рівень компетентісно-кваліфікаційних якостей випускників.

Вивчення проблеми підготовки конкурентоспроможних та ефективних на ринку праці випускників вищів є метою подальших наукових пошуків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коробчук Т. І. Формування та регулювання ринку праці фахівців з вищою освітою в економіці України: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.03 – «Організація управління, планування та регулювання економікою» / Т. І. Коробчук. – Київ, 2006. – 170 с.

2. Вишнева Л. А. Формирование системы трудоустройства выпускников высших учебных заведений в переходной экономике: дис. на получение науч. степени канд. екон. наук: спец. 08.00.05 – «Экономика и управление народным хозяйством» / Л. А. Вишнева. – Санкт-Петербург, 2001. – 232 с.

3. Карпец В. А. Трудоустройство выпускников вузов как социальный процесс: дис. на получение науч. степени канд. соц. наук: спец. 22.00.04 – «Социальная структура, социальные институты и процессы» / В. А. Карпец. – Саратов, 2006. – 154 с.

4. Разумова Т. О. Выпускники высших учебных заведений на рынке труда: дис. на получение науч. степени доктора. екон. наук: спец. 08.00.05 – «Экономика и управление народным хозяйством: теория управления экономическими системами» / Т. О. Разумова. – Екатеринбург, 2009. – 443 с.

REFERENCES

1. Korobchuk, T. I. (2006). Formuvannia ta reguluvannia rynku pratsi fakhivtsiv z vyshchoiu osvitoiu v ekonomitsi Ukrainy [Formation and regulation of labor market of professionals with higher economic education in Ukraine]. *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

2. Vishnevskaya, L. A. (2001). Formirovaniye sistemy trudoustroystva vypusknikov vysshikh uchebnykh zavedeniy v perekhodnoy ekonomike [Formation of the

5. Тамиров К. А. Адаптация выпускников вузов на рынке труда : дис. на получение науч. степени канд. екон. наук: спец. 08.00.05 – «Экономика и управление народным хозяйством» / К. А. Тамиров. – Москва, 2001. – 149 с.

6. Стеблюк Н. Ф. Підготовка фахівців з вищою освітою в умовах підвищення значущості знаннєвого ресурсу [Електронний ресурс]: Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» 2010. – Режим доступу: www.economy.nayka.com.ua

7. Борисова О. В. Конкурентоспособность выпускников высших учебных заведений на рынке труда: дис. на получение науч. степени канд. екон. наук: спец. 08.00.05 – «Экономика и управление народным хозяйством» / О. В. Борисова. – Омск, 2009. – 136 с.

8. Скачкова Л. С. Адаптационное поведение молодых специалистов на рынке труда: концепция, факторы, инструментарий: дис. на получение науч. степени канд. екон. наук: спец. 08.00.05 – «Экономика и управление народным хозяйством» / Л. С. Скачкова. – Ростов-на-Дону, 2011. – 189 с.

employment assistance system for graduates of higher educational institutions in transforming economics]. *Candidate's thesis*. Saint Petersburg [in Russian].

3. Karpets, V. A. (2006). Trudoustroystvo vypusknikov vuzov kak sotsialnyy protsess [Employment assistance of graduates as a social process]. *Candidate's thesis* [in Russian].

4. Razumova, T. O. (2009). Vypuskniki vysshikh

учебных заведений на рынке труда [Higher educational institutions graduates at the labor market]. *Candidate's thesis*. Ekaterinburg [in Russian].

5. Tamirov, K. A. (2001). *Adaptatsiya vypusknikov vuzov na rynke truda* [Adaptation of higher educational institutions graduates at the labor market]. *Candidate's thesis*. Moscow [in Russian].

6. Stebliuk, N. F. (2010). *Pidhotovka fakhivtsiv z vyshchoiu osvitoiu v umovakh pidvyshchennia znachushchosti znannievoho resursu* [Training professionals with higher education in terms of increasing their value]. Retrieved from: www.economy.nayka.com.ua [in Ukrainian].

an].

7. Borisova, O. V. (2009). *Konkurentosposobnost vypusknikov vysshikh uchebnykh zavedeniy na rynke truda* [Higher educational institutions graduates' competitiveness at the labor market]. *Candidate's thesis*. Omsk [in Russian].

8. Skachkova, L. S. (2011). *Adaptatsionnoe povedenie molodykh spetsialistov na rynke truda: kontseptsiya, faktory, instrumentariy* [Adaptive behavior of young professionals at the labor market: concept, factors, tools]. *Candidate's thesis*. Rostov-na-Donu [in Russian].

Оксана Владимировна Порада,

*старший преподаватель кафедры управления физической культурой и спортом,
Запорожский национальный технический университет,
ул. Жуковского 64, г. Запорожье, Украина*

К ПРОБЛЕМЕ СОВРЕМЕННОГО РЫНКА ТРУДА ВЫПУСКНИКОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Сегодня украинская экономика, культура, общество и наука постепенно приобщаются к глобальным инновационным процессам, которые направлены на интегрирование страны в мировую социокультурную общность. Однако этот процесс выявляет ряд проблем, связанных с изменением экономической парадигмы, недостаточным кадровым обеспечением, ограниченностью ресурсов и т. д. На этом фоне особенно важными являются вопросы формирования, воспроизводства и распределения рабочей силы. Цель статьи – обобщить результаты исследований современного рынка труда выпускников высших учебных заведений и определить те аспекты, которые находятся в зоне компетенции ВУЗов. Методы исследования: анализ и обобщение данных научной, философской, психолого-педагогической, экономической и социологической литературы для изучения состояния разработанности проблемы. Анализ научных работ позволяет выделить следующие проблемы и противоречия на рынке труда выпускников ВУЗов: несоответствие между требованиями производства и компетентно-квалификационным уровнем выпускников; противоречия между ожиданием выпускников и реалиями современного рынка труда; рост конкуренции за квалифицированные рабочие места и изменение критериев отбора кандидатов; проблема безработицы выпускников; отсутствие структуры по координации воспроизведения человеческих ресурсов; кризис сферы высшего образования; нецелесообразная профориентация молодежи. Перечисленные проблемы и противоречия существуют на уровне государства – несовершенство государственных программ по мониторингу рынка труда с последующей корреляцией государственного заказа будущих специалистов с высшим образованием, на уровне высших учебных заведений – адаптация программ, средств и методов обучения к постоянно изменяющимся требованиям рынка труда, и на уровне социума – несоответствие аксиологических ориентиров современной молодежи, которые сложились гипертрофированными идеалами общества. Также актуальной является проблема оперативного реагирования ВУЗов на требования рынка. Несоответствие образовательного уровня молодых специалистов требованиям, предъявляемым рынком труда, запросам потребителей рабочей силы, свидетельствует о глобальном кризисе сферы высшего образования. Именно высшее образование является важнейшим фактором формирования нового качества экономики, основой гармоничного вхождения личности в поликультурное пространство. Поэтому поиск и внедрение соответствующих форм и подходов подготовки будущих специалистов, которые будут способствовать их гармоничному развитию и смогут удовлетворить потребности рынка труда, обусловят более высокий уровень компетентно-квалификационных качеств выпускников и повысят их конкурентоспособность.

Ключевые слова: трудоустройство выпускников ВУЗов, рынок труда, конкурентоспособность выпускников ВУЗов, профессиональная подготовка, критерии отбора кандидатов.

Oksana Porada,

*senior lecturer,
Department of Physical Culture and Sports Administration,
Zaporozhye National Technical University,
64, Zhukovskoho Str., Zaporizhzhia, Ukraine*

REVISITING THE ISSUE OF MODERN LABOR MARKET FOR UNIVERSITY GRADUATES

Nowadays the Ukrainian economy, culture, society and science are gradually joining global innovative processes aimed at the integration of the country into the world sociocultural community. However this process faces a lot of problems associated with the changes in the economic paradigm, insufficient staffing, etc. Due to this, the issue of formation and balancing of human resources is considered to be urgent today. The article is aimed at generalizing the results of studies devoted to the modern labor market and defining the aspects controlled by the higher educational institutions. The review of the scientific literature makes it possible to distinguish the following problems at modern labor market of university graduates: inconsistency between employers' requirements and graduates' qualification level, between graduates' expectations and reality; the problem of competitiveness for good job positions, the problem of

youth unemployment, the crisis in the sphere of higher education, unpractical career guidance of young people. Besides, the problem of prompt response of higher educational institutions to demands of labor market is considered to be relevant as well. The inconsistency of the educational level of graduates to the requirements of the labor market as well as the demands of consumers and employers demonstrates the global crisis of higher education in Ukraine. It is higher education which is the most important factor in the formation of the new economy, and is the basis for the harmonious inclusion of a person into the multicultural environment. That is why the searching for the appropriate forms and approaches to training future professionals, which will contribute to their development, and implementing them into the educational process will help to increase their competitiveness at the labor market.

Keywords: employment assistance of university graduates, labor market, university graduates' competitiveness, training, criteria of applicants selection.

Подано до редакції 15.08.2016
